

KÜRESELLEŞME KARŞISINDA KÜLTÜREL KÜRESELLEŞME

НАПРОТИВ ГЛОБАЛИЗАЦИИ КУЛЬТУРНАЯ ГЛОБАЛИЗАЦИЯ

CULTURAL GLOBALISATION VERSUS GLOBALISATION

Hamdi ONAY*

ÖZET

En masum anlamı içinde küreselleşme, bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda insanoğlunun küreyi derinlemesine keşfetmesini ifade eder; fakat bu anlamda küreselleşme, planlı olmayan doğal ve kaçınılmaz bir süreçtir. Gerçekte küreselleşme insanoğlunun küreyi keşfetmesiyle birlikte ona yön verme, egemen olma isteğini de beraberinde getiren daha karmaşık bir süreçtir. Bilim, teknoloji ve iletişim alanında gelişmiş ülkeler, ekonomilerini istikrarlı hâle getirmek ve kendi uluslarına daha müreffeh bir gelecek bırakmak için küreye yön vermek, onu denetim altında tutmak ve kendi kültürlerini dünyanın kalan kısmına dayatmak istemektedirler. Bugün Batı ve Amerikan kültürünün yerkürenin her yerine hızla yayıldığı ve Batılı-olmayan geleneksel kültürleri ciddi düzeyde tehdit ettiği bilinen bir gerçektir. Bu çalışma, Amerikan odaklı küreselleşme karşısında kültürel küreselleşmenin önemine dikkat çekmekte ve az gelişmiş ulusların Batı ve Amerika merkezli küreselleşmenin olumsuz etkilerinden kültürel küreselleşme yoluyla korunabileceklerini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Küre, Doğal, Süreç, Gelişmiş, Kültürel.

РЕЗЮМЕ

Глобализация в самом ее невинном смысле, в результате научного и технологического роста поможет изучить земной шар; однако в этом смысле глобализация- не запланированный и неизбежный процесс. Воистинну, глобализация это тяжелый процесс, когда человечество открывает для себя земной шар и дает ему направление, а также придает желание быть суверенным. Развитие в науке, технологии и связи страны хотят привести в стабильность свою экономику и для того чтобы дать миру направление оставить хорошее будущее своему народу, держать его под контролем и заставлять всех принимать их культуру. Сегодня Западная и Американская культура на всем земном шаре очень быстро распространилась и то что они представляют угрозу для всех "не Западных культур" известна всем и это истина. Эта работа, притягивает внимание на важность культурной глобализации перед Американской глобализацией и настаивает на том что несильно развитые народы только благодаря культурной глобализации могут защититься от Западной и Американской глобализации.

* Araştırmacı; TÜRKİYE

Ключевые Слова: Глобализация, Земной шар, Естественный, Процесс, Развитие, Культурный.

ABSTRACT

Globalization in its most innocent sense means man's discovery of the globe as a result of scientific and technological developments; however, globalization in this sense is a natural and unavoidable process which is not planned. In fact globalization is a more complicated process which brings about the desire to direct and dominate the world with its being discovered. Developed countries in the fields of science, technology and communication want to direct and control the globe in order to keep their economies in stability and to leave a more comfortable life to their future generations, so they put their own culture against the rest of the world. Today it is well known that the Western and the American culture are spreading rapidly to every part of the globe and this threatens the non-Western traditional cultures. This study calls attention to the cultural globalization versus American-centered globalization and defends that non-developed and under-developed countries can protect themselves from baneful effects of American-centered globalization by an appeal to cultural globalization.

Key Words: Globalization, Globe, Natural, Process, Developed, Cultural.

Giriş

Küreselleşme, başta ekonomik olmak üzere, sosyal, kültürel ve politik alanlarda hızlı bir değişim ve dönüşüme neden olan evrensel düzeydeki bir yeniden yapılanma durumudur. Küreselleşmenin arkasında, teknolojik gelişmeler (özellikle iletişim ve ulaştırma alanlarında); siyasi gelişmeler sonucunda yenilenen jeopolitik ortam; ekonomik sebepler (ticaret hacminin artması, finans akışkanlığı, uluslararası ticaretin artması, gümrük vergilerinin azalması); uluslar üstü hukukun yaygınlaşması (İlhan, 2004, s. 88-89) gibi nedenler vardır. Fakat temelde küreselleşme[yi] sürükleyici iki tür güç bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, teknolojik boyutlu, diğeri ekonomik boyutludur. Elektronikte ve haberleşme alanındaki devrim niteliğindeki değişmelerle birlikte, bilgi hiçbir ortamda kapalı kalmamakta ve dünya gün geçtikçe küçülmektedir. Milli sınırlar küresel ekonomik gelişmelerle zorlanmaktadır. Değişik ürünler, sermaye ve hizmetlerin önemli bir kesimi, dünyada rahatça dolaşabilmektedir. Küreselleşen sermaye hareketleri, bütünleşen sermaye piyasaları, küreselleşmenin en önemli boyutu haline gelmiştir. (Kaya, 2005,s.130).

Her ne kadar bilgi ve sermayenin serbest dolaşım özelliğine sahip olduğu ve dünyanın her yerinde bu durumun geçerli olduğu ifade edilse de küresel güçler bilgi ve sermayenin serbest dolaşımına ancak kendi istedikleri ölçüde ve kendi çıkarları doğrultusunda izin vermektedirler. Dolayısıyla küreselleşmenin nimetlerinden bugün en fazla ABD ve AB üyesi ülkeler yararlanmaktadır. Oysa bundan yüz sene önce dünyanın bütün ekonomisi neredeyse Avrupa tarafından kontrol ediliyordu; sömürge güçleri tarafından 50'li yıllarda dünyanın ekonomisinde bir sosyalist ve kapitalist ayrımı içerisinde ya Amerika'nın ya da yine Batılı kabul edilen ilk intra-pragmatik, paradigma içi düşman olarak kabul edilen Sovyetlerin kontrolündeydi. (Davutoğlu, 2009, s.14). Aslında Amerika ve Sovyetlerin oluşturduğu bu iki kutuplu güç merkezi, Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'nda yenilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Şayet Almanya yenilmeseydi küresel bir güç olarak ortaya

çıkabilirdi. Ancak Almanya'nın yenilmesi üzerine Amerika'nın ve Sovyetlerin küresel üstünlükleri kesinleşti ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaklaşık elli yıl iki kutuplu Amerikan-Sovyet mücadelesi yaşandı. Bu mücadeleden Amerika'nın galip çıkmasının pek çok nedeni vardır, ancak en önemli neden, Avrupalıların Amerika'yı kendilerine Sovyetlerden daha yakın bulmalarıydı. "Amerika'nın önderliğindeki koalisyon genel olarak Amerika'nın siyasi ve toplumsal kültürünün olumlu pek çok niteliğini benimsedi" (Brzezinski, 2005, s. 24). Ancak Sovyetler için durum tam tersiydi. Sovyetler, "kültürel olarak, Orta Avrupalı güdümlü devletlerin pek çoğu tarafından küçümseniyordu. Orta Avrupalılar için Rusya'nın egemenliği, felsefi ve kültürel vatanları olarak gördükleri Batı Avrupa'dan ve onun Hıristiyan dini geleneklerinden yalıtım anlamına geliyordu." (Brzezinski, 2005, s.24). Nihayet Sovyetler Birliği'nin çöküşü Amerika'yı dünyada rakipsiz bıraktı ve Amerika dünyanın ilk ve aynı zamanda tam anlamıyla gerçek küresel gücü oldu.

Bugün Amerika küresel gücün belirleyici dört alanında en üstün durumdadır. Askeri olarak eşi olmayan bir küresel erişime sahip, ekonomik olarak, her ne kadar her ikisi de küresel gücün diğer niteliklerinden nefret eden Japonya ve Almanya bazı bakımlardan rakip olsalar da, küresel büyümenin lokomotifine olmaya devam etmektedir. Teknolojik olarak yeniliğin tüm ultra modern alanlarında önderliği elinde tutmaktadır ve kültürel olarak, bazı aşırılıklara karşın, özellikle dünya gençleri arasında rakipsiz bir cazibeye sahiptir. Tüm bunlar Amerika'ya başka hiçbir devletin yakınlarına bile yaklaşamadığı siyasi bir nüfuz sağlamaktadır. Amerika'yı tek kapsamlı küresel süper güç yapan bu dört unsurun birleşimidir. (Brzezinski, 2005, s.43). Sonuç olarak günümüzde yaşanan Amerikan odaklı bir küreselleşme gerçeği vardır ve gelişip genişlemektedir.

Küreselleşmenin Tarihi Temelleri

Küreselleşmenin ne zaman ortaya çıktığına ve nasıl bir anlam taşıdığına ilişkin ortak bir görüş yoktur. Küreselleşme, olgusal olarak çok eski tarihlere dayandırılabilse de 'küreselleşme' adını alması çok yakın tarihlerde gerçekleşmiştir: "küreselleşmenin yaşadığımız dönemdeki özelliklerini içerecek şekildeki başlangıcı veya gündeme gelişi 1960'lı yıllara rastlar. 1980'li yıllarda uygulama alanı genişlemeye başlamış, soğuk savaşın bitiminden (1990) sonra hız kazanmış ve daha da güçlenmiştir. 1990'dan sonraki canlılık, politik, ekonomik ve teknolojik ortamın küreselleşme şartlarına uygunluğundan kaynaklanıyor." (İlhan, 2004, s.87). 1992'de Rio'da bir çevre zirvesi yapılmış ve dünyadaki doğal kaynakların tükenmesi, artan kirlilik ve benzeri konular görüşülmüştür. Burada " 'küremiz' sözcüğü ilk defa doğa dolayısıyla zikredilirken, 1995'te Dünya Ticaret Örgütü'nün kurulmasıyla, küreselleşmeyi bir ekonomik faaliyet olarak düşünme fikri de ilk kez ortaya çıkmıştır" (Davutoğlu, 2009, s.3). Ayrıca "kavram ilk kez, Theodore Levit tarafından 'piyasaların küreselleşmesi' şeklinde kullanılmıştır." (Kaya, 2005, s.129). Tarihten günümüze pek çok küreselleşme yaşanmış, ancak bunların etki alanları tüm dünyayı kapsayacak genişlikte olmamıştır. Kılıçbay'a göre, askerî alan olarak Mezopotamya, Çin, Mısır; dil olarak Yunanca, Latince ve Arapça; din olarak Hıristiyanlık ve İslamiyet'in temel aktör olarak kullanıldığı kısmî küreselleşmeler olmuş, günümüzde ise emperyalizm ve kapitalizm ekonomiyi temel aktör olarak almış ve diğerlerine göre daha büyük çapta bir küreselleşme oluşturmuştur. (Kılıçbay, 2002, s.85- 86).

Genellikle küreselleşme on dokuzuncu yüzyılda ortaya çıkan kapitalizmin bir sonucu olarak görülür; fakat küreselleşmeyi uygarlıkların ortaya çıktığı dönemlere kadar geri götüren düşünürler olduğu gibi onu tamamen yeni bir olgu olarak gören düşünürler de vardır. Robertson küreselleşmenin Rönesans'la başladığını ileri sürer ve küreselleşmeyi sosyo-kültürel süreçlerle beraber değerlendirmenin önemine dikkat çekerek aydınlanma

çağında öne çıkan bireysellik ve hümanist düşünce akımına vurgu yapar. (Robertson, 1990: 98). Bu süreç, aynı zamanda millî devlet sistemlerinin öne çıktığı bir dönemdir. Küreselleşmenin arkasında modern çağın politik, kültürel, ekonomik ve sosyal değişimleri, yeni teknolojiler, iletişim devrimi ve bundan kaynaklanan bilgi patlaması, uluslar ve sınırlar ötesi evrensel kurumların teşekkülü, zaman ve mekân yoğunlaşması ve nihayet çağdaş bağımsız ulusal devletlerin yetki ve güçlerinin azalmasına yol açan pek çok etken vardır. Bu nedenlerin tamamı küreselleşmenin, modernizmin ilerleme ve gelişim sürecinin devamı olarak algılanmasına neden olmakta ve bir anlamda yaşadığımız bu süreç, büyümüş ve gelişmiş modernizm olarak tanımlanmaktadır (Rahmaniyan, 2005: 1-12). Zira modernizm, aydınlanma felsefesiyle gelen zihinsel dönüşümün ortaya çıkardığı yaşam tarzıdır. Bu bağlamda modernizm deyince, seküler bir zemine dayalı, insanın egemenliğini öne çıkaran, kurtuluşu dinde değil bilimde arayan ve insan merkezci dünya görüşü anlaşılmaktadır. Bu özellikleriyle de modernizm, küreselleşmenin temel dönüşüm süreçleri arasında görülür. Fakat “ Batı'nın bireyselci, hümanist ve ulusalcı düşünce çizgisini, çıkardan bağımsız bir şekilde dünya uluslarının geleceğini düşünmesi olarak görmek mümkün değildir; çünkü sonuçta gelişmiş Batılı ülkeler, az gelişmiş ülkelere oranla küredeki gelişmeleri daha fazla yönlendirme gücüne sahiptirler.” (Giddens, 2000: 28).

Küreselleşme, modernitenin belirli boyutları tarafından güçlendirildiği için, küreselleşme çoğu kez modernitenin bir sonucu olarak kabul edilir, fakat bugün gelinen nokta itibarıyla küreselleşme daha çok postmodernlik ve postmodernleşmeyle karşılaştırılarak anlaşılabilirlik kazanan bir kavram hâlini almıştır. Çünkü küreselleşme postmodern kültür zemininde işleyen ve onunla yakın ilişki içinde gelişen bir süreçtir. Nitekim postmodernizm, küreselleşmenin ekonomik politliğini meşrulaştırma işlevine dönük bir söylev olarak nitelenirken; küreselleşmenin, kültürün postmodernleşmesinin toplumsal nedenlerinden biri olduğu ve sosyal iletişimin de küreselleşmenin özel bir yanı olduğu vurgulanmaktadır (Macit, 2003: 87-116). O hâlde, küreselleşmenin tarihsel dönüşüm süreçlerinden en önemlisinin post-modernizm olduğu söylenebilir. Postmodernizm dünyanın parçalanmasına, mikro oluşumlara özellikle yerelcilğe ve yerelleşmeye önem verirken, küreselleşme dünya ölçeğinde sosyal ilişkilerin yoğunlaşmasına dikkat çekerek postmodern söylemlerle parçalanmış ayrışan bu mikro oluşumları kendine bağlamayı hedefleyerek, dünyanın sosyo-ekonomik, politik ve kültürel açıdan birliğine, kısaca makro yapılanmaların önceliğine gönderme yapar.

Küreselleşmenin Düşünsel Temelleri

İdeal, ülkü ve düşünce seviyesindeki evrensellelikle gerçek bir olgu olan küreselleşmeyi birbirinden ayırmak gerekir. Felsefi düşünce açısından, hayaller ve arzular insanlık tarihinin motor gücüdür. Diğer tüm insani gelişmeler gibi küreselleşme de bir hayalle başlamıştır. Bu hayal küreye egemen olma, küreyi yönlendirme hayalidir; kaynağı çok uzaklarda olan bir akarsuyun yalnızca görünen kısmıdır. Bu yüzden küreselleşmenin düşünsel temellerini kavramak için mitoloji ve antik düşünce dönemlerinden başlamamız doğru olacaktır (Rahmaniyan, 2005: 1-12). Çağdaş Batı düşüncesi söylemlerinde, felsefenin başlangıcı ile noetik (bilen, rasyonel) öznenin ortaya çıkışı, eş zamanlı olarak kabul edilmektedir. Özellikle Sokrates ve Platon'un düşüncelerinde öne çıkan evrenselci kuramın kendisi, şüphesiz küreselleşmenin gerçek düşünsel temelini oluşturur (Erkızan, 2002: 64-79). Burada *noetik özne* kavramını biraz açmak gerekirse; Grekçe “*nous*” kelimesinden gelen “*noetic*” sözcüğü zihin, zekâ ve anlayış manalarına gelmektedir. Burada zikredilen kavramlar bilgi edinme yollarını, akıl yürütme süreçlerini, yaşanan hayatlarımızı algılamayı ve bilmenin sezgisel, manevi ve içsel yollarını ima etmektedir. Modern Batı toplumları,

Noetik Bilimler alanını derinlemesine analiz edip incelemek için enstitüler kurmuşlardır. Kurulan bu enstitülerin amacı, insan zihninin niteliği ve potansiyelleri hakkındaki bilgiyi genişletmek ve bu bilgiyi, insanlığın sağlık ve mutluluğunu artırmak için kullanmaktır (Harman, 2000: 9-10). Bu nedenle, küreselleşmenin çağımızdaki yansımalarının yalnızca maddi ve manevi yapılar gibi dış etkenlerden kaynaklanmadığı, aksine insanoğlunun yapısında var olan potansiyel istekler, ülküler ve yönelişlerden kaynaklandığını kabul etmemiz gerekmektedir. Tarihî olarak bakıldığında görülecektir ki, pek çok mitoloji, dinî öğreti ve felsefi düşüncede tecelli eden bu bireysel yönelişler olmasaydı, hiçbir bilimsel ve teknolojik gelişme, hiçbir program ve politika başarılı olamazdı.

Bugün Batı Medeniyeti kendi düşünsel ve kültürel temellerini Antik Yunan düşüncesiyle ilişkilendirmektedir; hiç kuşku yok ki bugünün nominalist ve hermeneutik geleneği bile, farklı anlamda Antik Yunan düşünce geleneğinin bir uzantısıdır. Dolayısıyla küreselleşmenin kayda değer düşünsel bir temeli vardır; günümüzde seyreden şekline bakarak söylemek gerekirse küreselleşme, Batı merkezli bir söyleme dayalı küreyi yeniden yapılandırma, şekillendirme ve yönlendirme projesinin adıdır ve *Dünya Devleti* veya *tek kültürlü dünya* gibi bazı küreselleşme söylemlerinin kökleri eski çağlara ve bin yıllar öncesine kadar uzanmaktadır. Örneğin tek dünya devleti düşüncesi Yahudilik ve Zerdüştlükteki köklerinden antik bir miras olarak Makedonyalı İskender'e ve Roma İmparatorluğu kanalıyla da Hıristiyanlık ve İslam Dinlerinin müntesiplerine kadar ulaşmıştır. Bu düşünce Yeniçağda pek çok filozof tarafından bazı değişikliklerle beraber kabul görmeye devam etmiş, çağdaş dönemde çeşitli ve çok sayıda uluslararası kurum ve kuruluşta kendini göstermiştir (Rahmaniyan, 2005: 1-12).

Küreselleşme adı altında *dünyayı tek elden idare etme* arzusunun temelleri, Antik Yunan düşüncesindeki pragmatik felsefeye, bazı özellikleriyle de Stoa felsefesine dayanır. Kıbrıslı Zenon (336-264) tarafından geliştirilen bu felsefeye göre, insanın bağımsızlığı temel düşüncedir. İnsan sadece doğaya uygun yaşarsa, bağımsızlığını koruyup, sürdürebilir. Aynı zamanda insan aklını kullanıp doğaya uygun yaşarsa, mutluluğu elde edebilir. Bu felsefeye göre duygulardan, içgüdülerden uzak durmak iyi, yani erdemli olmanın biricik yoludur. Dolayısıyla akla ve doğaya uygun yaşamak her insan için bir ödevdir. Çünkü ödev olanı değil, olması gerekeni yerine getirmektir. Stoa felsefesinin küreselleşmeye zemin hazırlayan en önemli savı, dünya vatandaşlığı düşüncesidir. Kendi kendine yeten bilge insan, toplum ve devlet fikrini aşarak dünya vatandaşlığına ulaşır. Bu türden düşünceler, o zamana dek din ve mitolojilerde işlenmiş olmasına karşın Stoacılar, bu düşünceleri temellendirmiş ve Roma İmparatorluğun resmi görüşü hâline getirmişlerdir (Russel, 1994: 378).

Genel olarak küreselleşmeyi zaman ve mekân bağlamında açıklamaya çalışanlar, toplumların birbirleriyle olan etkileşimlerinde iletişim araçlarına önemli bir işlevsellik yüklerler (Giddens, 2000: 22). Küresel düzlemde bilgi alış-verişini olanaklı kılan bu durum fevkalade önemli olmakla beraber, bunun asıl can alıcı noktası, bunun kim ya da kimler tarafından belirlendiğidir. Daha açık bir şekilde söyleyecek olursak, bu bilgi akışını sağlayan ve kontrol eden *küresel özne* daha büyük önem arz etmektedir. Burada küresel özne söz konusu olunca, insanın kendini gerçekleştiren noetik bir özne olduğuna vurgu yapan düşüncenin temellerinin atıldığı antik döneme yeniden dönmek gerekir. Küresel özne, bireysel bir varlık olarak insanın kendisini, salt akla dayalı olarak kavramasından hareketle, evrenselleştirmesidir (Erkızan, 2002: 64-79). Tarihsel olarak, küresel öznenin kendini göstermesini felsefenin ortaya çıkışıyla eş zamanlı olarak görmek mümkün ise de, onun gerçekleşmesini sağlayan süreci Sokrates'le başlatmak daha doğru olacaktır. Çünkü Sokrates'in evrensellik çizgileri taşıyan bilgi, doğruluk, erdem, iyilik ve güzellik anlayışı

hem diğer özneleri rasyonel varlıklar olarak görmeyi ve hem de yaşamı onlarla beraber kurmayı gerektirir. Bunun yanında, Yeni Eflatuncu geleneğin kurucusu Plotinus için bireysel ve öznel mistik deneyim bile, aslında oluş alanında kalan sanı (doxa)'nın yerini akla bırakması şeklinde açıklanabilir. Yine bu dönemde başlayan ve ortaçağda kendini iyiden iyiye hissettiren felsefe-din karşıtlığının sebebi, noetik özne ile kendini inanma temelinde tanımlayan özne arasındaki çatışmadan ibarettir. Ancak her şeye rağmen bu diyalog, akılsal temelde kalmayı başarmıştır. Son tahlilde, noetik özne doğası gereği etkindir. O kendini ve içinde yaşadığı dünyayı, kendi aklına dayanarak kurmayı ister (Erkızan, 2002: 64-79). Ne var ki, bu iş o kadar da kolay değildir. İnsanlar hayat serüvenlerine bakarak içinde yaşadıkları değişimin farkında olmakla beraber, bunu gerçekleştirmeye pek cesaret edemezler. Buna ilaveten, her insanda değişime aktif biçimde muhalefet edebilmek için '*karşı hücumla geçme*' eğilimi vardır. Nitekim dünyanın pek çok bölgesinde modern hayat tarzına, teknolojik gelişmelere karşı kurumsal gücün artmasını ve eskimiş değerlere olan bağlılığın yeniden nüksetmesini sağlamaya çalışan reaksiyonel tutuculuğu gözlemlemek mümkündür. Esasen bunlar, değişimin bilinçdışı oluşturduğu tehdidin verdiği gerginlik ve belirsizliğe karşı birer tepkidir.

Tarihsel süreç içerisinde, belli dönemlerde ve her alanda, akla dayanarak kendini yeniden kuran Batı düşüncesinin öznesi, açıklamaya çalıştığımız bu noetik öznedir. Batı düşüncesi, en iyi ifadesini Aristoteles'in "*Gerçek Ben Akıldır*" (Aristoteles, 1996: 395) düşüncesinde bulur. Yine bu bağlamda, insandaki duygulanmaların ve dış faktörlerden etkilenmelerin *patolojik* olarak değerlendirilmesi çok önemlidir. Türkçemizde duygu terimi genelde olumlu bir anlam içeriğine sahip olsa da, Batı felsefe geleneğinde duygu, edilgen olarak algılanmıştır. Buna göre insan duygularına boyun eğen patolojik bir varlık değil, tam tersine akla dayalı olarak, her defasında kendini yeniden inşa eden etkin bir varlıktır (Erkızan, 2002: 64-79).

Küreselleşmenin Dinî Temelleri

İnsanda doğal olarak var olan ihtiyaç duyma ve hükmetme duygusu, onun diğer insanlarla ilişki kurmasını kaçınılmaz kılar. İhtiyaç, tarih içerisinde insanların aile, kabile, kavim ve millet şeklinde toplumsallaşmasını, meslek edinerek üretim ve tüketim esasına dayanan ekonomik ve toplumsal hayata iştirak etmesini sağlamıştır. Hükmetme ise, aile reisliğinden, kabile şefliğine ve devlet başkanlığına kadar idari ve siyasi hayatı geliştirmiştir. İnsanlık, tarihte bunları gerçekleştirirken din, bilim, teknoloji, felsefe ve sanat gibi başka önemli gelişmeleri de beraberinde ortaya koymuştur (Bayrakdar, 2003: 149-162). Burada ihtiyaç duymayı doğal küreselleşmeyle, hükmetme arzusunu ise çıkarıcı küreselleşmeyle ilişkilendirebiliriz.

Bir dine inanmak onu yaşamak ve yeni kuşaklara aktarmak temel insan haklarıdır. Buna paralel olarak her insan, kendi inancının doğru olduğunu savunur ve onun başkaları tarafından benimsenmesi duygusunu taşır. Bu yüzden din, insanlığın başlangıcından beri evrenselleşmenin veya küreselleşmenin en eski dayanaklarından biri olmuştur. Zira bütün dinler, ihtiyaç ve hükmetmeden doğan yerel yapılanmaları evrensel olan ideal yapılanmalara doğru değiştirmeyi amaçlamışlardır. Bu durum bir dinin ve mensuplarının mekânsal ve kitlesel yayılımını ve büyümesini sağlamıştır. Yahudilikteki yeryüzü krallığı, Hıristiyanlıktaki ekümeniklik ve misyonerlik hareketi, İslamiyet'teki ümmetçilik veya ilay-ı kelimetüllah fikri bunun en tipik örnekleri olarak gösterilebilir. (Bayrakdar, 2003: 149-162).

Günümüzde bilimsel ve teknolojik gelişmeler, haberleşme, medya, turizm ve ticari ilişkiler hızlı bir biçimde sürüp gitmektedir. Ancak, daha önce de söylediğimiz gibi bu durum gerçekten doğal bir küreselleşme olduğu hâlde, buna mukabil, kendilerinin medeniyetin temsilcisi ve insanlığın merkezi olduğunu iddia eden bir kısım Batılılar, küreselleşme adı altında dünyayı dönüştürerek yeni bir sistem ve düzene koyma arzusu taşımaktadırlar. Bu kurmak istedikleri yeni sistemin süslü adı, Yeni Dünya Düzeni' dir. Yeni Dünya Düzeni; tek kutuplu ya da bir anlamda çok kutuplu dünyada, Amerika'nın dünyayı resmi olarak tek elden yönetme düşüncesinin adıdır ve öncelikli olarak Amerika'nın çıkarlarını koruma garantisi altında gelişme gösterir.

Küreselleştirme veya Yeni Dünya Düzeni, görünürdeki siyasi ve ekonomik işleyişin ötesinde, gerek Tevrat'ta gerekse İncillere ekli "*Yuhanna'nın Kehanetleri*" kitabında yer alan ahir zamana ilişkin efsanelerin gerçekleştirilmesine yönelik dinî ve ideolojik yapılanmadır (Bayrakdar, 2003: 149-162). Theodor Hertzl, 1890'da İsviçre'de *Dünya Siyonist Birliği*'ni kurarken, Yahudilere, Tevrat'ta vaad edildiği anlatılan Mesih'in gelmeyeceğini görüp "*çok bekledik, artık Mesih biz olacağız*" diyerek yola çıkmış, başta İngilizler ve Fransızlar olmak üzere Batılı devletlerin yardımıyla 1948'de İsrail Devleti'ni kurmaya muvaffak olmuştur. Buna ek olarak: Hz. İsa'nın geleceğini ve dünya Hıristiyan hâkimiyetini kuracağını öngören Yuhanna Kehanetleri özellikle evanjelist Hıristiyanlara ilham kaynağı olarak, onları uyandırıp harekete geçirmiştir. Hz. İsa'nın İslam dinindeki yüksek konumunu kullanarak, İsa hakkında İncillerde bulunan düşünceleri Müslüman toplumlara kabul ettirme veya en azından tutumlarını yumuşatma amacını gütmektedirler. Eski Ahitteki Yahudilerin seçkinliğini (Özkan, 2005: 18) kabul eden Evanjelistler, güçlü devletlerin desteğini de arkalarına alarak bütün dünyayı Hıristiyanlaştırma misyonuna hizmet etmektedirler. Eski ve Yeni Ahit'i, aralarında hiçbir fark gözetmeksizin, Tanrı kelamı olarak kabul eder ve saygı gösterirler.

Tarih içerisinde, Yahudiler ve Hıristiyanlar, gerek ayrı ayrı gerekse ortaklaşa kurdukları gizli ve açık cemiyetlerle sürekli olarak Müslümanlara özellikle Müslüman Türklere karşı *Yahudi-Hıristiyan*, iş birliği meydana getirmişlerdir ki, bu birlik İlluminati ve masonluk adlarıyla *Dünya Devleti* olarak faaliyetlerini sürdürmektedir. Bilhassa, 1950'li yıllardan sonra Avrupa ve Amerikalı stratejist ve teologlar arasında, Hz. İsa'nın yeryüzüne inerek yeniden dünya hâkimiyeti kuracağı konuları işlenmeye başlanmıştır (Bayrakdar, 2003: 149-162). Oysa Hz. İsa'nın ahir zamanda tekrar dünyaya gelerek bin yıllık dünya hâkimiyetini kuracağı beklentisi mitoloji ve efsanelere dayanan bir düşüncedir. Dinlerdeki Peygamberlik müessesesini temelden sarsacak bu türden düşünceler, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet gibi vahye dayanan dinlerin kutsal kitaplarında olmayan mitolojik anlatılardır (Aslan, 2005: 88-99). Ne yazık ki, İslam Dininin tarihselliği içerisinde, İslami ilimler metodolojisinde *israiliyat* denilen böylesi mitolojik anlatılara zaman zaman rastlamak mümkündür. Hiçbir dinî kaynağa dayanmayan, sadece bir mitoloji ve efsaneden öteye geçmeyen bu türden uydurma fikirlerin Müslüman toplumlarda karşılık bulması, küreyi yönlendirmek isteyenlerin arzusunun bir sonucu gibi gözükmektedir. Hıristiyan dünyasının bütün dünyayı Hıristiyanlaştırma ve onlara hâkim olma idealini besleyen en önemli hususlardan biri, İsa'nın yeryüzüne ineceği inancıdır. Diğer taraftan Evanjelist ve fundamentalist Hıristiyan grupların Yahudileri gözetme ve himaye etmelerinin arkasında, dünyanın Hıristiyanlaştırılması ideali yatmaktadır. Dünya Hıristiyanlığının önündeki en büyük engel ise, Yahudilere vaad edilen arz-ı mevud coğrafyası üzerinde bulunan Müslümanlardır. Eski Ahitle Yeni Ahit'in hedef birliğine girmesinin ve Hıristiyanların farklı şekillerde Yahudileri kollamalarının sebebi, Yahudilerin Müslüman dünya ile en iyi mücadeleyi verecek konumda olmalarıdır. Çünkü bütün

Hıristiyan gruplar için en önemli şey, İsa Mesih'in yeryüzüne gelmesi ve "*Bin Yıllık Tanrısal Krallığın*" kurulması için bir an önce dünyanın Hıristiyanlaştırılması düşüncesidir (Özkan, 2005: 18).

Temeli dinsel olan bu küreselleştirme hareketi, bugün Türkiye de dâhil, yoğunluklu olarak eski dünya denilen Ortadoğu'yu hedef almış durumdadır. Bu hareket dinî olmakla birlikte, aynı zamanda ekonomiktir. Dünyanın işletilen ve henüz işletilmeye açılmamış yer altı kaynaklarının yüzde 70'i Fas'tan Afganistan'a, Orta Asya'dan Yemen'e kadar olan bu alan içerisinde. Bu da iştah kabartıcı bir durumdur. 1990'lardan itibaren millî gelir seviyeleri düşen başta ABD olmak üzere gelişmiş Batılı ülkeler, kurmuş oldukları çok uluslu şirketlerle, kendi menfaat ilişkileri doğrultusunda küreselleştirme efsanesini desteklemektedirler (Bayrakdar, 2003: 149-162).

Batı'nın küreselleştirme politikası, XIX. Yüzyıldan beri İslamofobi politikasını ilke edinmiş, çeşitli araç ve yöntemlerle Batı'daki halkların zihinlerinde İslam Dini ve Müslümanlara karşı kurgulanmış bir takım korkular oluşmasına neden olmuştur. Bunun en son örneğine, 11 Eylül saldırıları sonrası bizzat Amerikan başkanının bu korku ve endişeyi açıktan ve yüksek sesle ifade etmesine dünya tanık olmuştur. İslamofobi politikasındaki temel hedef, İslam ve Müslümanların ilerlemeye ve modern hayata düşman olarak gösterilmesidir. Böyle bir politika karşısında Müslüman bilim adamlarının görevi, geri kalmışlığın nedenlerini araştırarak, dinî düşünce ve kültür hayatını inşa etme doğrultusunda çaba harcamak, İslam Dininin değerlerini ve potansiyellerini tanıtarak ve Müslümanların, insanlığın oluşturduğu kültür ve medeniyete yapmış oldukları büyük ve göz alıcı katkıları göstermeye çalışmak olmalıdır (Rahmaniyan, 2005: 1-12).

Kültürel Küreselleşme

Küreselleşme yalnızca siyasal ve ekonomik alanları değil, kültürel alanı da çok fazla etkileyen bir süreçtir. Küreselleşme kavramı, bir yandan dünya toplumlarının birbirine benzeme, buna bağlı olarak da tek bir küresel kültürün ortaya çıkma süreci, diğer yandan da toplulukların ve toplumların kendi farklılıklarını tanımlama, ifade etme süreci olarak kullanılmaktadır. (İçli, 2001, s. 164). Ayrıca, kimi düşünürler için küreselleşme kapitalizmin gücünü temsil ederken başka bazı düşünürler için dünyanın Batılılaşmasını ifade eder. Bazıları küreselleşmenin yoğunluk ve artan melezleşmeyle birlikte heterojenlik yarattığını düşünürken bazıları homojenliği artırdığını düşünmektedir. Devlet dışı organizasyonlar küreselleşmeyi, çevre hareketi, demokratikleşme ve insanileştirme gibi pozitif sosyal gayeleri sağlayacak kaldıraç olarak görürken, iş adamları için artan kâr ve güç stratejisi ve hükümetler için çok sık olarak devlet gücünde artış sağlamanın yerine kullanılmaktadır. (Kaya, 2005, s.133-34).

Küreselleşme, çok yönlü bir gelişme alanına sahip olduğu için farklı söylemlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Therborn bu farklı söylemleri beş grupta ele alır: birincisi ekonomik söylem; ikincisi ulus devletin zayıflaması veya işlev değiştirmesi söylemi; üçüncüsü, kültürel küreselleşmeyle ilgili söylem; dördüncüsü anti-küreselleşmecî veya alternatif küreselleşmecî söylem; beşincisi, 'başka bir dünya yok' sloganıyla dile getirilen ekolojik söylemdir. (Akşit, 2006, s. 10-11). Ancak, söylemsel olarak ne kadar farklı olursa olsunlar bu görüşler olumlu ve olumsuz yaklaşımlar şeklinde iki başlık altında değerlendirilebilir. "Küreselleşmeye ilişkin olumlu yaklaşımlarda genellikle bireysel başarı, değişme, uyum çerçevesinde bireyciliği, özgürlük anlayışını geliştirmek, refah devletini ortadan kaldırmak ve demokratikleşme vurgulanırken; olumsuz yaklaşımlar ise küreselleşmeyi bir ideolojik araç olması, Batı değerleri temelinde kültürel homojenleşmeyi

sağlamaya çalışması ve yalnızca bir ekonomik süreç olması biçiminde ele almıştır.” (İçli, 2001, s. 168)

Bu olumlu ve olumsuz yaklaşımlar, küreselleşmenin aynı anda hem bir vaat hem de bir tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. “Küreselleşme bazıları için yeni bir barış ve demokratikleşme çağını açacak uluslar arası sivil toplum vaadini çağrıştırmaktadır. Bazıları içinse tehditkâr bir biçimde Amerika’nın ekonomik ve siyasal egemenliğini, bunun kültürel sonucu olarak da metastazla her yere yayılmış bir tür Disneyland’ı andıran türdeşleşmiş bir dünyayı akla getirmektedir.” (Berger, 2003, s. 10).

Küreselleşmenin kültür boyutuyla ilgilenen düşünürler genelde iki yaklaşıma sahiptirler. Birincisi, küreselleşmenin homojen bir süreç olduğu yaklaşımı; ikincisi ise, küreselleşmenin heterojen, kültürlerarası bir süreç olduğu yaklaşımıdır. Küreselleşmenin homojen bir süreç olduğu yaklaşımını savunan “Giddens, küreselleşmeyi zaman ve mekândaki dönüşümlerle ilgili görmektedir. 18. Yüzyılda mekanik saatin kullanımının yaygınlaşmaya başlamasıyla zaman belirli bölgelere özgü bir olgu olmaktan çıkmış, evrenselleşmiştir. Evrensel zamanın temel alınmasıyla toplumsal hayat küresel sistem içinde yeniden örgütlenmiştir. Küresel haritalar mekânın da evrensel boyutlarda algılanmasını sağlamaktadır. Giddens’a göre, küreselleşmenin ön koşulu zamanın mekândan bağımsız kılınmasıdır. Bu sayede toplumsal ilişkiler mekâna bağımlı olmaktan kurtulmuş, uzaktaki yerlerle etkileşim içine girilmiştir.” (İçli, 2001, s. 164).

Öte yandan Keyman ve Robertson küreselleşmenin heterojen bir süreç olduğunu savunur. Keyman, “küreselleşme sürecinin evrensel ve yerel arasındaki çelişkileri niteleyen, aynılık ve farklılığın ‘diğerini kendi içinde yok etmeye’ yönelik karşılıklı bir çaba içinde bulunmalarından kaynaklanan değişkenlik fikrinin gittikçe daha fazla belirlediği bir süreç olarak kabul etmek zorunda” olduğumuzu söyler (Keyman, 2000, s. 287). Robertson ise, küreselleşmeye ilişkin analizlerinde ekonominin merkezi rolünü yıkmaya, bir başka ifadeyle ‘kültürün ikinciliğine’ son vermeye çalışır. Ona göre, küreselleşmeye yönelik analizlerde kültür her zaman ‘ikincil bir olgu’ olarak ele alınmış ve tüm küreselleşme tartışmaları ekonomi temelinde yapılmıştır (Balci, 2006, s. 28). Ancak, “Robertson’un, kültürü, küreselleşme analizlerinde merkezi hale getirmesi, küreselleşmenin küresel bir kültür üretemeyeceği anlamına gelmez. Çünkü o küreselleşmeyi ‘dünyanın tek bir mekân haline gelme süreci’ olarak tanımlamaktadır. Bu durumda, küreselleşme kaçınılmaz olarak küresel bir kültürün oluşmasına yol açacaktır. Fakat bu kültür, ‘aynılaştırıcı’ değil, normatif bağlayıcılığı olmayan ama dünyaya ilişkin genel bir söylem üreten bir kültürdür.” (Balci, 2006, s. 30-31). Dolayısıyla Robertson küreselleşmenin kültürden bağımsız bir şekilde anlaşılamayacağını ve bütünleşme sürecinde farklılıkların korunabileceğini ileri sürerek küreselleşme söylemlerine yeni bir boyut kazandırır. “Robertson’a göre, küreselleşmeyle birlikte dünya tek bir mekâna küçülmüştür. Fakat bu küresel teklik, yani ‘tek bir mekâna küçülme’ yalın bir örneklilik anlamına gelmez. Bu, insanların farklı yaşam düzeylerinin birbirleriyle konuşur hale geldiği karmaşık bir toplumsal ve fenomenolojik durumdur. (Balci, 2006, s. 27-28).

Küreselleşmenin kültürel dinamiklerinden söz eden Berger kültürel küreselleşmenin dört dinamik yüzünden söz eder: birincisi ekonomik temelli olan elit iş dünyasıdır. Bu elitlerin “en önemlisi, her yıl İsviçre’nin dağ sayfiyesi Davos’ta toplanan Dünya Ekonomi Zirvesi nedeniyle Samuel Huntington’un çok yerinde olarak ‘Davos kültürü’ dediği iş ve siyaset dünyası liderlerinin uluslararası kültürüdür” (Berger, 2003, s. 11). Berger bu grupta özellikle gençler arasında “yuppie international” olarak adlandırdığı bir yaşam tarzının varlığından söz eder. Bu yaşam tarzına sahip kişiler “İngilizceyi kusursuz konuşmakta, iş yerinde ve eğlencede aynı biçimde giyinmekte, aynı biçimde davranmakta ve bir noktaya

kadar aynı biçimde düşünmektedirler.” (Berger, 2003, s. 12). İkinci dinamik, ‘akademisyenler kulübü kültürü’ dediği akademik çevrelerin oluşturduğu guruptur. Bu gruba ait akademisyenler “dünyada pazarlar arıyor ve kendi pazarlarını yaratıyor, ama onun pazarladığı ürünler çok uluslu şirketlerin ürünlerinden değil, Batılı (çoğunlukla Amerikalı) aydınların icat ettiği düşünce ve davranışlardan, örneğin insan hakları, feminizm, çevrecilik, çok kültürlülük gibi ideolojileri içeren siyasetlerden ve yaşam tarzlarından oluşuyor.” (Berger, 2003, s. 12) . Anlaşılacağı gibi bu elit akademisyenler, iş dünyası elitlerinden daha ideolojik bir yapıya sahiptirler; ancak her iki elit grup da çok ciddi bir küreselleştirici konuma sahiptir ve en önemli küreselleştiriciler Amerikalı elitlerdir. Üçüncü ve belki de en önemli kültürel küreselleşme dinamiği “ popüler kültür”dür. Bu kültür özellikle, Adidas, Mc Donalds, Disney, MTV ve benzeri çeşitli şirketler aracılığıyla tüm dünyaya yayılmaktadır. “Benjamin Barber’in ‘Mc World Culture’ olarak adlandırdığı bu kültür; Amerikan üniversitelerinin sembol ve sloganlarını taşıyan jean, tişört giymek, Amerikan TV dizileri ve filmleri seyretmek, Amerikan fast foodlarını tüketmekle kendini gösterir.” (İçli, 2001, s. 164). Bu tüketim kültürü çok geniş kitleleri de etkisi altına alan bir çekiciliğe sahiptir. Popüler kültürün yayılmasına hız kazandıran iki oluşumdan söz edilebilir: bunlardan birincisi Mc Donalds işletmelerinin yürüttüğü Mc Donalds’laştırma faaliyetleridir. Özellikle Mc Donalds zincirinin gelişmesi ve yayılması tüketici odaklı bir ideoloji oluşturmakta ve kitle tüketimini özendirilen bir rol üstlenmektedir. Popüler kültürünün yayılmasına hız kazandıran ikinci oluşum ise medya kuruluşlarıdır. Bugün medya en etkili iletişim ve haberleşme ağlarını yaygın bir şekilde oluşturmaktadır, yani “ medya patronları küreselleşmenin egemenliğinde gelişmeyi hızlandıran bir hizmet” (İlhan, 2004, s. 95) vererek küresel kültürün yerleşmesine büyük katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca kültürlerarası yakınlık da popüler kültürün önemli bir küreselleştirici gücüdür. Kültürel küreselleşmenin dördüncü dinamik yüzü ise halk hareketleridir. Bu hareketler, ulusal sivil toplum kuruluşları, uluslararası ve hatta uluslar üstü sivil toplum kuruluşları sayesinde geniş bir yankı uyandıracak etkiye sahiptirler. Berger, feminist ve çevre hareketlerini dinsel hareketleri, insan hakları evrensel birliği gibi oluşumları örnek verir ve bu hareketlerin bir kısmının akademisyenler kulübü kültürüyle bağlantılı olduğunu söyler. Bu hareketlerin çıkışında küresel destekçilerin yanı sıra yerel destekçilerin de çabaları görülür. Berger’e göre “yerli eylemcilerden oluşan ve ‘merkez’e hizmet eden bir ‘komprador sınıfı’ ortaya çıkmıştır.” (Berger, 2003, s. 16). Öte yandan, son zamanlarda büyük bir hızla ortaya çıkan ve “büyüyen toplum hizmetleri karşısında sivil toplum kuruluşları, küreselleşme açısından vazgeçilmez bir yere sahiptir.” (İlhan, 2004, s. 95).

Bu dört unsurun dışında ayrıca dilin önemini de göz ardı etmemek gerekir. Çünkü dil de önemli bir kültürel yayılma aracıdır. Bu nedenle hızla yayılmakta olan küresel kültürün en önemli aracı haline gelmiştir. Günümüzde bu işlevi, İngilizce yerine getirmektedir. Ancak bu, İngiliz İngilizcesi değil, Amerikalıların deforme etmiş oldukları Amerikan İngilizcesidir. Dil, bir kültürün tüm renklerini taşıyan bir araç olma önemine sahiptir. “ her dil, biliş, kural ve hatta duygu çağrışımları olan kültürel bir kargo taşır. Amerikan dilinin de Amerikan kitle iletişim araçlarının yaydığı inançlardan ve değerlerden bağımsız olarak bile böyle bir kargosu vardır.” (Berger, 2003, s. 11). Amerika küresel gücünü daha etkin hale getirmek için kendi kültürünün tüm özelliklerini taşıyan dilini kullanmakta ve bu sayede yerel kültürlerle nüfuz etmektedir. Ancak dili sadece yayılmanın bir aracı olarak görmemek gerekir. Dil aynı zamanda günümüz küreselleşmesinin sonuçlarından biridir. Bugün dünyanın her yerinde İngilizcenin konuşulması veya öğrenme çabasının artması küresel bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü artık insanlar iş bulabilmenin, bilgiye ulaşabilmenin İngilizce öğrenmeyi gerektirdiğini kabul etmiş durumdadırlar. Küreselleşen dünyada iletişimin en hızlı yolu İngilizcenin bilinmesinden geçmektedir.

Küreselleşmeyle birlikte ortaya çıkan tepkiler genelde Amerikanlaşma karşıtı görünüm arz eden yerelleşme, melezleşme, alt küreselleşme ve alternatif küreselleşmelerdir. Bugün “Amerika’nın kitlesel kültürü, özellikle dünya gençliği üzerinde manyetik bir çekim gücüne sahiptir. Cazibesi, yansıttığı hazza dayalı yaşam biçimine dayandırılabilir, ama küresel cazibesi inkâr edilemez.” (Brzezinski, 2005, s. 45). Öyle ki “artık dünyanın hemen her köşesini etkileyen bir kültürel depremlerle karşı karşıyayız. Depreme uğradıklarında insanlar farklı tepkiler vermektedirler.” (Berger, 2003, s. 18).

James Watson’ın kullandığı *yerelleşme* kavramı küresel kültürün önemli yerel değişikliklerle kabul edilmesini ifade eder. Yerelleşmeye en çok Mc Donalds kuruluşlarında rastlanır. Bu anlamda “Watson’un işaret ettiği gibi Mc Donalds ile müşterileri arasında dile getirilmemiş bir anlaşma vardır.” (Berger, 2003, s. 18). Burada Robertson’un ortaya attığı küre-yerelleşme (glokalleşme) kavramına değinmem gerekir. Küre-yerelleşme “küreselleşmeyi ‘yerelliğin yaratılması, sonra da içerilmesi’ biçiminde, küresel ile yerel olanın ilişkisini anlatmak üzere kullanmıştır. (İçli, 2001, 167). Akşit ise küresel-yerel (küreyel) ve yerel-küresel (küyerel) ayrımını yapar. Ona göre, “küreyel kelimesi, küreselin daha baskın olduğu kültürel yapıları ve edimleri anlatmaktadır. Küyerel ise yerelin daha baskın olduğu kültürel yapı ve edimleri anlatmak için kullanılabilir” (Akşit, 2006, s. 9).

Melezleşme de yine küresel bir oluşum olarak görülmektedir. Melezleşmede bilinçli bir sentez yaratma çabası söz konusudur. “Hannerz melez kültürlerin insanların etkin bir biçimde kendi sentezlerini oluşturma çabalarının bir sonucu olduğunu, melezleşmenin merkez ve çevre arasındaki kültürel uzaklığı azalttığı ve sürekliliği sağladığını belirtmektedir.” (İçli, 2001, s. 169). Ayrıca küresel ile yerel arasındaki ilişki, kreolizasyon, hibridleşme, eklemleme gibi kavramlarla da açıklanmaya çalışılmıştır.

Diğer bir oluşum alt küreselleşmelerdir. “Bunlar küresel değil, bölgesel kapsamlı olmalarına karşın nüfuz etkileri toplumların yükselen kültüre bağlanmasına aracılık eden hareketlerdir” (Berger, 2003, s. 23). Buna örnek olarak Almanya’nın ve Avusturya’nın Macaristan’daki ve diğer eski komünist ülkelerdeki etkileri ile Türkiye’nin Orta Asya’daki etkileri verilebilir.

Son olarak “alternatif küreselleşmeler”, küreselleşmeye tam anlamıyla bir tepki olarak gelişen oluşumlardır. Burada “Batı dünyasının dışından kaynaklanan ve hatta onu etkileyen küresel uzantılı kültürel hareketler söz konusudur.” (Berger, 2003, s. 21). “Batı-dışı medeniyetlerde ekonomik, kültürel, düşünsel bir canlanma var. Ve soğuk savaşın örttüğü kutuplaşmalar ortadan kalkınca, soğuk savaşın şalı çekilip alınca bu canlanmalar görüldü. Kültürel, ekonomik ve siyasal açılarından İslam, Çin ve Hint havzalarında ciddi devinimler yaşanıyor.” (Davutoğlu, 2009, s.14). Alternatif küreselleşmelere, İspanya’daki “Opus Dei” hareketi, Hindistan’daki Budacı hareketlerin en önemlilerinden biri olan “Hare Krişana” hareketi, İslam Dünyası’ndaki tüm İslami hareketler ve özellikle “Taliban ve İran rejimleri” örnek olarak gösterilebilir.

Gelişme ve yayılma hızı ve büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda küreselleşmenin dışında kalmanın, onu reddetmenin ne kadar zor olduğu ve hatta anlamsız olduğu net bir şekilde görülebilir. Hatta bu küresel oluşumun bizzat içinde var olmak gerektiği söylenebilir. Çünkü son tahlilde küreselleşme makro düzeyde dünyayı tanıma sürecidir. Bu anlamda küreselleşme dışında kalmak, teknolojik, bilimsel ve hatta kültürel yeniliklere ve gelişmelere kapalı kalmak anlamına gelecektir.

Küreselleşmenin yerel kültürlerle nüfuz ederek belli düzeyde deforme ettiği, göz ardı edilemez bir gerçektir. Ancak yerel kültürü muhafaza etmek için küreselleşmeye tümüyle

karşı çıkmanın felsefi anlamda sağlam bir gerekçesi var gibi görünmemektedir. Zira yerel kültür unsurları korunarak küresel kültürle bir bütünleşme sağlanabilir ve hatta kimi zaman bu sayede yerel kültürün muhafazası sağlanmış olur. Örneğin kitle iletişim araçları, küresel kültürün en önemli yayılma araçları olmasına rağmen yerel kültürü tanıtan yayınlar da yapmaktadırlar. Ülkemizde halen yayınlanmakta olan “Gezelim Görelim” programı veya “Bam Teli” programları yerel Türk kültürünü tanıtıcı programlardır. Aslında genel olarak kültür ve özel olarak yerel kültür, her olasılığa açık dinamik bir süreçtir. Hiçbir yerel kültür, sınırları tam olarak saptanmış, durağan, kapalı bir sistem değildir. Aksine ucu açık ve dinamik olan bu sistem, ekonomik, siyasi, tarihsel olguların kısılcığında sürekli şekillenmektedir. Örneğin İslamiyet’ten önceki Türk kültürü İslamiyet’in kabulüyle birlikte önceden var olan kültürünü muhafaza ederek belli ölçüde değişimler yaşamış ve Türk-İslam sentezini yaratmıştır. Benzer şekilde bugün Türk-İslam kültürü, Batı kültürüyle de farklı bir sentez oluşturmaktadır. Ayrıca, sabit ve değişmez yerel kültürler olmadığı gibi küreselleşmenin kendisi de sabit ve değişmez değildir. Küreselleşme de nüfuz ettiği her yerel kültürle birlikte sürekli bir değişim ve dönüşüme tabidir. Dolayısıyla yerel kültürler, küresel kültür unsurlarıyla karşılaştıklarında özgün yapı ve değerlerini kaybetmeyecekleri tarzda kendilerini yenileyebilir ve böylece daha çok gelişme imkânı yakalayabilirler.

Küreselleşme karmaşık bir süreçtir; çünkü ekonomi, siyaset, iletişim teknolojileri, fiziksel mekân ve kültür gibi çok farklı boyutlarda eş zamanlı olarak meydana gelen hızlı sosyal değişimleri içine alır ve bu değişimlerin her biri diğerleriyle etkileşim halindedir. Bu yüzden küreselleşmeyi tüm boyutları içinde kavramak bir hayli zordur. Bu zorluğa bir de küreselleşmenin nedeni, tarihsel ve coğrafi kaynakları, modernlik ve post modernlik gibi diğer kavramlarla ilişkisi, sosyal sonuçları ve farklı etkileri gibi zor ve tartışmalı kavramlar eklendiğinde, tartışılması gereken asıl şeyin ne olduğu daha da bulanıklaşmaya başlar. Küreselleşme, hızla gelişen ve git gide yoğunlaşan bir karşılıklı bağlılık ve karşılıklı bağımlılık ağını gösterdiği için, en basit şekliyle, uluslar arası düzlemde hızlı iletişim ağlarına ve bunların sermaye, hammadde, insan, bilgi, istihbarat, suç, kirlilik, hastalıklar, moda, inançlar gibi birçok alandaki sonuçlarına ilişkin bir betimlemedir.

Her geçen gün daha da artan bu karşılıklı bağlılık ve karşılıklı bağımlılık, aslında hayatımızın inkâr edilemez bir gerçeğini gözler önüne serer. Küreselleşme, günümüzün gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlarında insanların kullandıkları iletişim teknolojilerinde (cep telefonları, bilgisayarlar, e-postalar, internet), ikamet ettikleri mekânlarda, yedikleri yemek türlerinde, yaşamlarını kazanma biçimlerinde, kendilerini eğlendirme şekillerinde gözlenebilir izleri olan bir şeydir. Sosyal ve ekonomik süreçler ve uygulamalar artık geçmişte olduğu gibi yerel ve kısmen ‘bağımsız’ olgular kümesi olarak görülmemektedir. Örneğin, artık ulus-devletlerin büyük bir çoğunluğu ekonomik işlerini, özerkliklerini kısıtlayan karmaşık bir küresel kapitalist ekonomik sistem içinde yürütmektedirler; yerel endüstri süreçlerinin çevresel sonuçları, küresel sorunlar bağlamında ele alınıp değerlendirilmektedir.

Sonuç

Bilim, teknoloji ve iletişim alanında gelişmiş medeniyetler, tarihin her döneminde, dinlere ve ideolojilere dayandırdıkları uygulamalarıyla küreye yön vermeye çalışmış, kendi varlıklarını güçlendirmeyi amaçlamışlardır. Dolayısıyla, küreselleşme, ister İlahi-ister beşeri kaynaklı olsun, özü itibarıyla huzurlu ve yaşanılır bir dünya oluşturma görüntüsü altında, zaten gelişmiş olan ulusların kendi ekonomik geleceklerini teminat altına alma amacı taşımıştır. Bu yüzden de, bu sürece *zorunlu olarak* dâhil olan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ulusların hep acı, esaret, gözyaşı ve çile yaşamasına neden olmuştur.

Çünkü küreselleşmenin aktörleri, kendileri dışındakilerin yaşam haklarını ellerinden alacak kadar ileri gidebilmişlerdir. Bu da, küreselleşme aktörlerinin, huzurlu ve yaşanılır bir dünya oluşturma maskesi altında kendi 'ben' merkezli ve çıkarıcı ideallerini kendi zihinlerinde yarattıkları 'öteki' ne dayatmalarının vahim bir sonucudur. Nitekim bugün küreselleşme ve *Yeni Dünya Düzeni* terimleriyle ifade edilen bu süreç içinde mevcut dünya düzeninden kendini sorumlu hisseden ABD, insanlığın huzur, refah ve mutluluğunu sağlayabileceği iddiasıyla, kendi anlayışı ve çıkarları doğrultusunda oluşturduğu sosyal ve kültürel ortamı, tüm dünyaya dayatmaktadır. Dolayısıyla kürenin derinlemesine keşfedilmesinin sonucu az gelişmiş toplumların yararına olduğundan daha çok zararına olmuştur. Küreselleşmenin sempatik görüntüsünü kaybetmesine neden olan da bu trajik durumdur. Teorik olarak evrenselleşme her ulusa yarar sağlayabilecek bir düşünceyi özünde barındırır da uygulamada küreselleşme Hıristiyan kültürün dünyayı kuşatması şeklinde tezahür etmektedir. Öyle ki bugün Avrupa Birliği dahi, küreyi yönlendirmeye çalışanların adaletsizliğinden yakınıp ABD'nin tek kutuplu dünya düzenine karşı çıkabilmekte, siyasi ve ekonomik endişelerini dile getirebilmektedir. Bu da göstermektedir ki küreselleşme düşüncesi kurumsal, politik ve ideolojik çıkarlardan bağımsız; zorunlu, geri dönülemez, tarihsel olarak kaçınılmaz doğal bir süreç değildir. Küresel sermaye, dünya ölçeğinde bir üretim planlayarak, tüm ekonomik kaynakları kontrolü altına almak, her konuda belirleyici olmak, koyduğu kurallara uymayanları cezalandırmak veya dışlamak stratejisi uygulamaya çalışmaktadır. İçinde yaşadığımız dönem, 'ideolojilerin son bulunduğu çağ' olarak adlandırılabilir, küreselciliğin bizatihi kendisi bir 'büyük anlatı' hâline dönüştürülmektedir. Çünkü küreselleşme kendi hegemonyasını, farklı formatlar içerisinde ikna etme ve zor kullanma araçlarıyla dayatmaya çalışmaktadır.

Küreselleşme, dünyanın değişik bölgelerine farklı etkilerle yansıyor olsa da, sihirli bir dokunuşla tarihe geçecek ani bir dönüşümü göstermese de, yayılması her zaman olanaklı ve büyük oranda az gelişmiş ulusların aleyhine bir süreçtir. Bu süreç büyük oranda zaten gelişmiş ulusların çıkarlarını teminat altına alacak şekilde gelişme göstereceği için az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme karşısında duyarsız kalma şansı bulunmamaktadır. Her ne kadar küreselleşme, zaman-mekân bağlamında, kaçınılmaz bir türdeşlik yaratmasa da, çoğulcu ve 'karşılıklı bağımlılıkla' örülen bir model olsa da, bu süreç içinde az gelişmiş ya da gelişmekte olan uluslar büyük kayıplar yaşayacaktır. Bu nedenle, az gelişmiş ya da gelişmekte olan dünyayı oluşturan, eski dünya denilen Ortadoğu ve komşu coğrafyalardaki ülkelerin hemen hepsinin kurulacak *Yeni Dünya Düzeninde* aktif rol almaya talip olmaları gerekir. Bu coğrafyada yaşayan uluslar her ne kadar tarihsel olarak geri kalmışlıktan kaynaklı ekonomik, toplumsal ve ahlakî bir takım bunalımlar yaşamış olsalar da akılcı bir felsefeyle küreye yön veren güçler arasında yer alabilecek potansiyele sahiptirler. Bu potansiyelleriyle yüzleşmesinin ve onları geliştirmesinin en önemli yolu ise aklın yol göstericiliğinde bilime, teknolojiye ve iletişime yönelik yeni yatırımlar yapmak, beşeri ve sosyal bilimler alanında küreselleşme kuramlarına alternatif kuramlar geliştirmek olacaktır.

Fakat bu ulusların küreselleşmeye tamamen duyarsız kalma lüksü de bulunmamaktadır. Aksine küreselleşmeyi kendi kültürel kimliklerinin çoğalması, yeniden şekillenmesi, yaratıcı ve dinamik yapılar kazanması istikametinde kullanmaları gerekir. Zira hiçbir kültür, mevcut durumunu sonsuza dek muhafaza etme anlayışıyla en yüce konumda kalamaz ve özgünlüğünü koruyamaz. Bu yüzden yerel kültür ve kimlik anlayışlarının, kendilerinin de bir evrime tabi olduklarının ve küreselleşme karşısında kendi içlerine kapanarak evrimlerini gerçekleştiremeyeceklerinin farkında olmaları gerekir. Her ne kadar küreselleşme, kültürel kimliklerin yıkımıyla, homojenleştirilmiş, batılılaştırılmış bir tüketici

kültürün hızla çoğalmasının yarattığı sorunları çağrıştırırsa da, küreselleşmenin kendisi kararlı ve düzenli bir süreç olmadığı için sahip olduğumuz kültürün taşıdığı özellikleri daha yakından tanıyarak kendi kültürel küreselleşmemizi, yerel kültürümüzün ağırlıklı olduğu bir küreselleşmeyi gerçekleştirebiliriz. Bir başka deyişle şayet üzerinde yaşadığımız kürenin globalleşmekte olduğunu kabul ediyorsak, o zaman bu fenomenin gülen yüzünü ortaya çıkarabilmek için ulus olarak kendimize ciddi bir vizyon belirlemek ve yaşanan süreci kendi lehimize çevirmek için azami gayreti sarf etmek zorundayız. Zira her ne kadar küresel terimi sözlük anlamıyla üzerinde yaşanan dünyayı ifade etse de küreselleşme, aslında gizli olarak küreselleştiren, küreye yön vermek isteyen bir özneye işaret etmektedir ve bu özneye karşı duyarsız kalmak onun getireceği zararlara açık olmak anlamına gelecektir. Küreselleşme, dünya üzerinde yaşayan her ulusun, her toplumun ve her bireyin ittifakla gerçekleştirme kararı aldığı bir olgu olmadığı için yakalanmaktan kurtulamadığımız bir hastalık gibidir. Bu nedenle küreselleşmeyle baş etmenin en iyi yolu, küreselleşmeyi başka uluslarla ilintilerimizi sıkılaştıran, çoğaltan bir süreç olarak görüp, bu sürecin tek yönlü veya tek doğrultulu olmadığını varsayarak bu sürece dâhil olmak ve süreç içinde kendi kültürel küreselleşmemizi gerçekleştirmeye çalışmak olacaktır. Aksi takdirde düşünsel, kültürel ve ekonomik olarak etkiye açık ve edilgen bir konumda kalmaktan kurtulamayız.

Kaynakça

- Akşit, B. (2006). Küreselleşme, Kültür ve Uygarlık: Karşılaştırmalı Sosyolojik Araştırmalar için bir Kuramsal Çerçeve Denemesi. *Uluslar arası Küreselleşme ve Türk Uygarlığı İçinde*, Bişkek: Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi Yayınları.
- Aristoteles. (1996). *Metafizik* (Çev.: Ahmet Arslan), İstanbul: Sosyal Yay.
- Aslan, Hulusi .(2005). Misyonerlik ve Nüzul-i İsa İnancı. *Turan Dergisi*, (1), İstanbul.
- Bayraktar, Mehmet .(2003). Küreselleştirme ve Küreselleşme. *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.6, (17), Ankara.
- Balcı, A. (2006). Ronald Robertson, Küreselleşme ve Kültür. *Bilgi* (12)/1.
- Berger, P. L. (2003). *Bir Küre Bin Bir Küreselleşme* (Çev.: Ayla Ortaç), İstanbul, Kitap Yayınevi.
- Bozkurt, Veysel .(2000). *Küreselleşmenin İnsani Yüzü*, İstanbul.
- Brzezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası* (Çev.: Yelda Türedi), İstanbul, İnkılap Yayınları.
- Davutoğlu, A. (2009). *Küresel Bunalım*, İstanbul, Küre Yayıncılık.
- Erkızan, Hatice Nur. (2002). Küreselleşmenin Tarihsel ve Düşünsel Temelleri Üzerine, *Doğu-Batı Dergisi*, Yıl:5, (8), Ankara.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya* (Çev.: Osman Akınhay), Alfa Yayınları.
- Harman, Willis .(2000). *Küresel Zihniyet Değişimi* (Çev.: Muhammed Şeviker), İstanbul: İz Yayıncılık.
- İçli, G. (2001). Küreselleşme ve Kültür, *C.Ü Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 25, No: 2.
- İlhan, S. (2004). *Türkiye'nin Zorlaşan Konumu*, İstanbul, Ötüken Yayınevi.
- Kaya, Y. (2005). *Sosyal ve Kültürel Değişme*, İstanbul, Turan Yayıncılık.

Keyman, E. F. (2000). *Küreselleşme, Devlet, Kimlik/Farklılık: Uluslararası İlişkiler Kuramını Yeniden Düşünmek* (Çev.: Simten Coşar), İstanbul, ALFA Yayınları.

Kılıçbay, M. Ali. (2002). Kültür Çoğunluğu Sona Ererken, *Doğu Batı*, Sayı:18, Ankara.

Macit, Nadim .(2003). Küreselleşme, Siyaset ve Din. *Dini Araştırmalar Dergisi*, C.6, (17), Ankara.

Öke, Mim Kemal .(2001). *Küresel Toplum*, Ankara, Avrasya Bir Vakfı Yayınları.

Özkan, A. Rafet .(2005). *Amerikan Evanjelleri*, Erzurum, Kültür Sanat Yay.

Özdemir, Durmuş .(2002). Küreselleşme, Ekonomik Büyüme ve Çokuluslu Şirketler. *Doğu-Batı Dergisi*, Yıl:5, (8), Ankara.

Rahmaniyan, Daryuş .(2005). Küreselleşme ve Tarih. *Aşina Dergisi*. (22), Ankara.

Robertson,R. (1990). *Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür* (Çev.: Ümit Hüsrev Yolsal), Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.

Russel, B. (1994). *Batı Felsefesi Tarihi I*. (Çev.: Muammer Sencer), İstanbul.